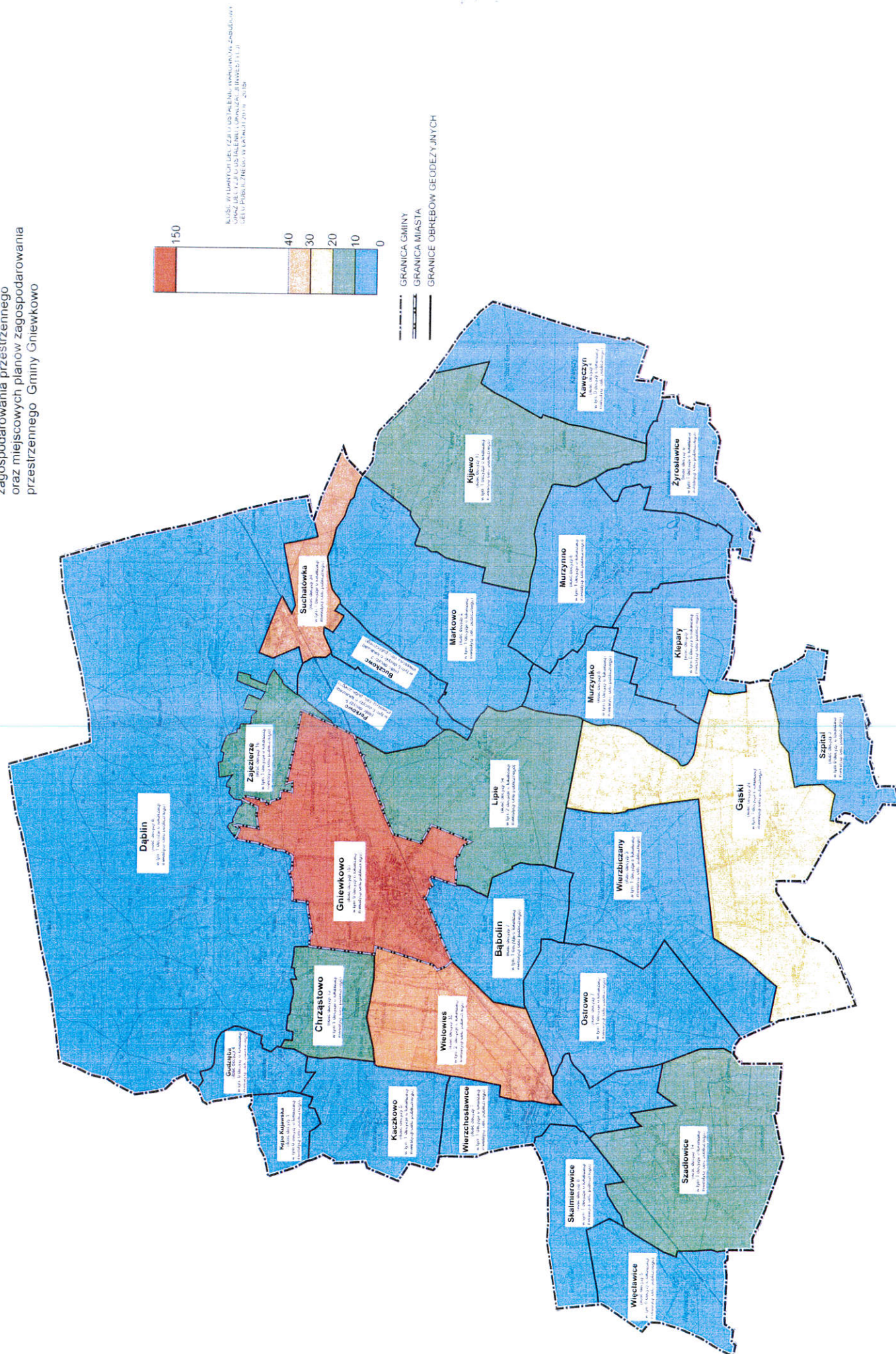

Załącznik graficzny Nr 1 do oceny aktualności
studium uwarunkowań i kierunków
zagospodarowania przestrzennego
oraz miejscowych planów zagospodarowania
przestrzennego Gminy Gniewkowo

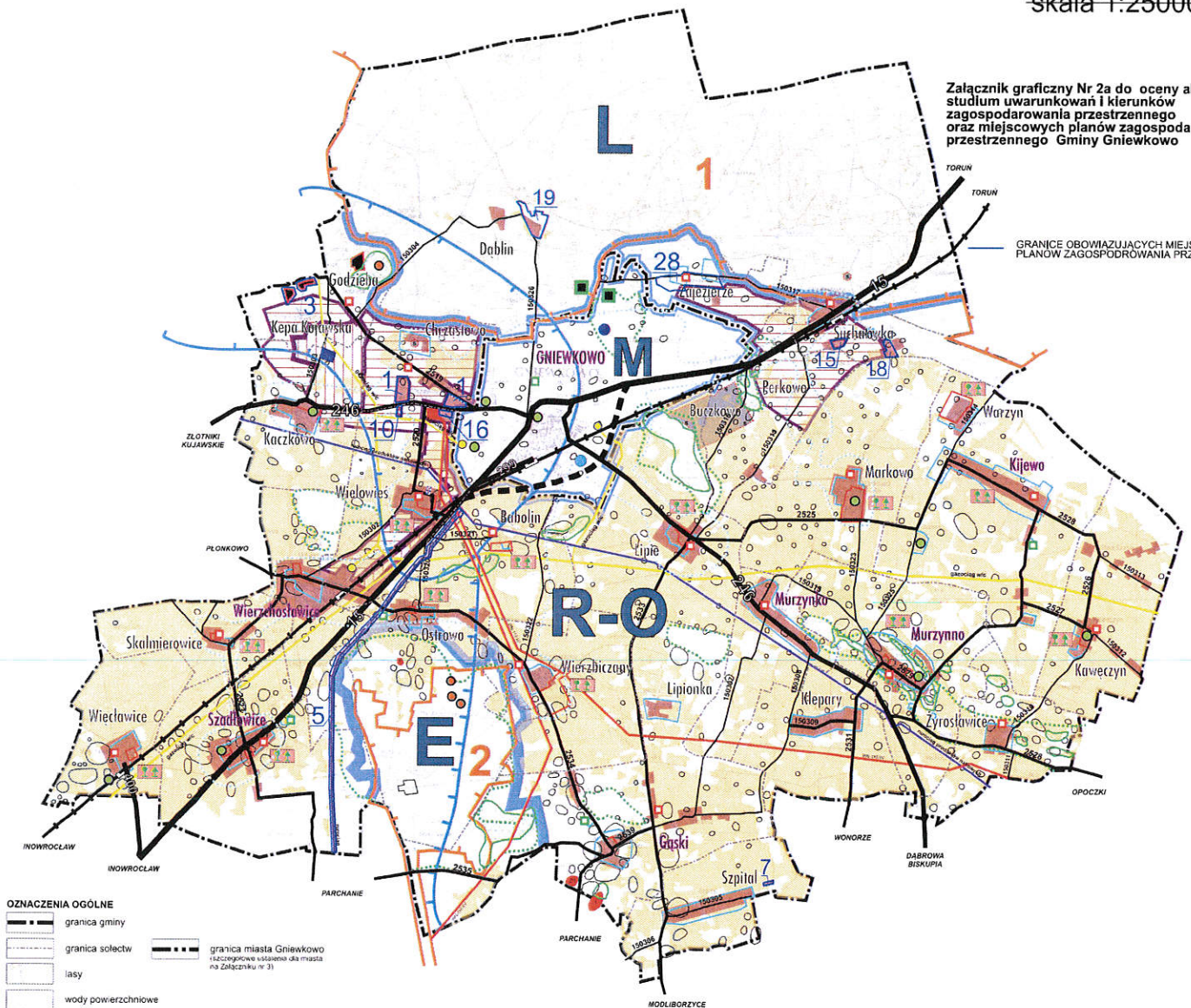
GMINA GNIEWKOWO

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

skala 1:25000

Załącznik graficzny Nr 2a do oceny aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Gniewkowo

GRANICE OBOWIAZUJĄCYCH MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

OZNACZENIA OGÓLNE

- granica gminy
- granica sołectw
- lasy
- wody powierzchniowe

WALORY I OBSZARY OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

- 1 - OCH Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej
- 2 - OCH Lasów Bałczewskich
- grunty rolne chronione - klas I-III
- grunty pochodzenia organicznego
- lokalne korytarze ekologiczne
- Główne Zbiorniki Wód Podziemnych
 - a) w utworach trzeciorzędowych
 - b) w utworach czwartorzędowych
- pomniki przyrody
- użytki ekologiczne

WALORY I OBSZARY OCHRONY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

- strefa A ochrony konserwatorskiej
- strefa B ochrony konserwatorskiej
- strefa W ochrony konserwatorskiej
- stanowiska archeologiczne wpisane do ewidencji zabytków: Gąski - stan. 1 i 21, Ostrowo - stan. 1
- parki wiejskie

SIECI TRANSPORTOWE ORAZ INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

- 163 - droga krajowa
- 4100 - drogi wojewódzkie
- 2534 - drogi powiatowe
- 150321 - drogi gminne
- linia kolejowa znaczenia państwowego oraz stacje rurociągi przesyłowe produktów naftowych
- linie elektroenergetyczne 110 kV
- gazociągi wysokiego ciśnienia
- stacje redukcyjne i stopnia
- główny punkt zasilania
- komunalne składowisko odpadów - do likwidacji i rekultywacji
- komunalna oczyszczalnia ścieków
- komunalne ujęcia wody
- orientacyjna granica aglomeracji kanalizacyjnej

HIERARCHIA SIECI OSADNICZEJ

- GNIEWKOWO - wielofunkcyjny ośrodek gminny
- Gąski - ośrodki uzupełniające
- Szpital - pozostałe miejscowości

ZAGOSPODAROWANIE ADAPTOWANE

- tereny zamknięte
- tereny linii i infrastruktury kolejowej
- teren wojskowy
- pozostałe tereny rolne - nie objęte ochroną oraz nie wskazujące do przekształceń
- udokumentowane złoża surowców
- obszary koncesjonowanego wydobycia surowców (objęte terenami górnictwa)
- pozostałe udokumentowane złoża surowców - nieeksploatowane
- granice obowiązujących mpzp

INNE USTALENIA

- miejsca pamięci narodowej
- orientacje istniejące
- plac zabaw i boiska do realizacji w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (szczegółowa lokalizacja w Załączniku nr 2, w rozdziale „Obszary przestrzeni publicznych”)

KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW

strefy polityki przestrzennej

- E - M - wielofunkcyjna strefa miejska
- R-O - strefa rolniczo-osadnicza
- L - strefa lasna
- E - strefa ekologiczna

kierunki zmian w przeznaczeniu terenów

- tereny zabudowane - tereny istniejącej zabudowy miejscowości oraz tereny rozwoju przestrzennego istniejących miejscowości
- tereny przeznaczone do zadań inwestycyjnych - tereny przeznaczone do przekształceń z dotychczasowej funkcji rolniczej na funkcje mieszkaniowe, gospodarcze, rekreacyjne - z preferencjami dla funkcji mieszkaniowych, nieuciążliwych usług i rekreacji
- tereny przeznaczone do zadań inwestycyjnych - tereny przeznaczone do przekształceń z dotychczasowej funkcji rolniczej na funkcje mieszkaniowe, gospodarcze, rekreacyjne - z preferencjami dla rozwoju funkcji gospodarczych

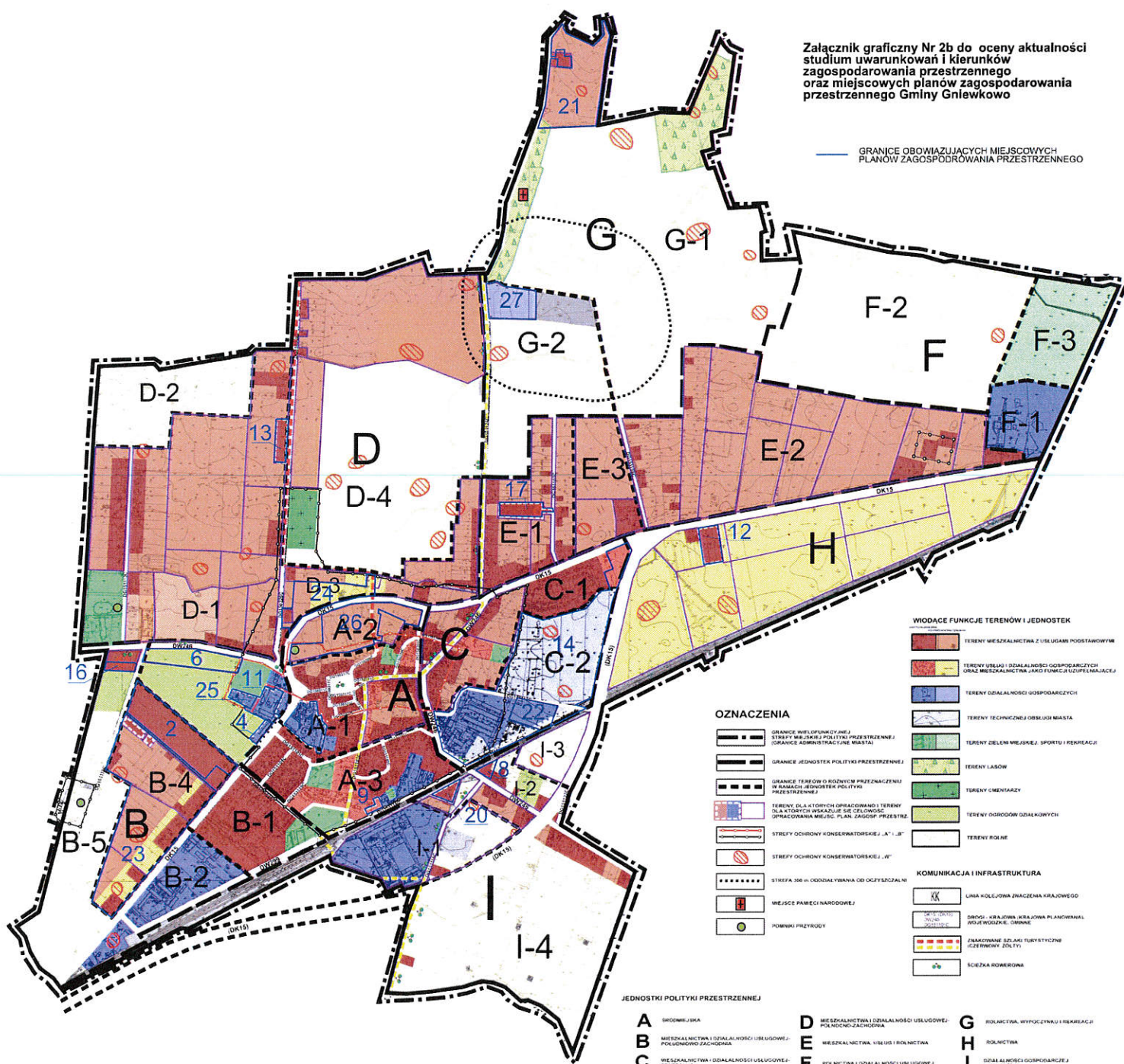
GMINA GNIEWKOWO

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

skala 1:5000

Załącznik graficzny Nr 2b do oceny aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Gniewkowo

GRANICE OBOWIAZUJĄCYCH MIEJSKOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Projekt

z dnia 19 września 2016 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR XXIX/ /2016
RADY MIEJSKIEJ W GNIEWKOWIE**

z dnia 28 września 2016 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Ochrony nad Zabytkami Gminy Gniewkowo na lata 2016-2019,,

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016r. poz.446) oraz art. 87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014r. poz. 1446¹⁾), Rada Miejska uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje "Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gniewkowo na lata 2016-2019,, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Traci moc uchwała Rady Miejskiej w Gniewkowie Nr XXVI/122/2016 z dnia 22 czerwca 2016r. w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gniewkowo na lata 2016-2019".

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gniewkowa.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

BD - 526

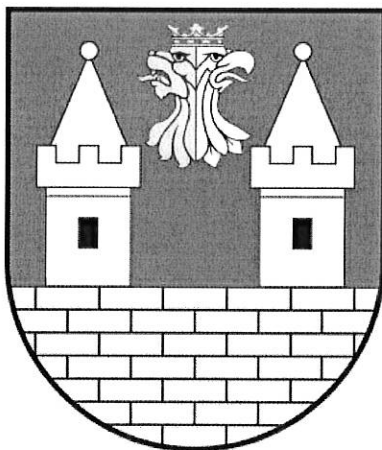
RADCA PRAWNY

Elżbieta Manicka

¹⁾ Zmiany: Dz.U. z 2015r. poz. 397, poz. 774, poz. 1505

Załącznik do Uchwały Nr XXIX/ /2016
Rady Miejskiej w Gniewkowie
z dnia 28 września 2016 r.

Gminny Program Ochrony Nad Zabytkami Gminy Gniewkowo na lata 2016-2019

Opracowała: Barbara Chojnacka.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategie i programy międzynarodowe.
 - 4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
 - 4.4. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych Gminy)
5. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 5.1. Zarys historii obszaru gminy
 - 5.2. Krajobraz kulturowy
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
 - 5.3.1. Zabytki nieruchome
 - 5.3.2. Zabytki ruchome
 - 5.3.3. Zabytki archeologiczne
 - 5.3.4. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

11. Aneksy

11.1. Wykaz stanowisk archeologicznych

11.2. Obiekty o największym znaczeniu dla gminy

WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe Gminy Gniewkowo i jego ochrona. Dziedzictwo kulturowe jest pojęciem, które obejmuje coraz szerszy zakres. Przez dziedzictwo kulturowe należy rozumieć zasób rzeczy ruchomych i nieruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi i zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawdy i upamiętnienia wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i współpracy cywilizacyjnej. Dziedzictwo kulturowe jest uważane za ważny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego, środek poszukiwania dróg porozumienia w regionach dotkniętych konfliktami oraz za wyraz różnorodności kulturowej krajów i regionów świata. Aktywna polityka władz samorządowych w dziedzinie kultury ma swoje przełożenie na rozwój ekonomiczny, wpływa na spójność społeczną i stwarza ramy kreatywności jednostek. Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek pokoleń współczesnych. Oznacza wartość materialną lub niematerialną przekazaną przez przodków i określającą naszą kulturę. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Oprócz obiektów czy zjawisk wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO istnieje także dziedzictwo o znaczeniu krajowym, kształtujące tożsamość społeczną i budujące poczucie więzi narodowej. W procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego ważną rolę pełni idea małej ojczyzny. Dla integrowania społeczności lokalnej bardzo ważne staje się dziedzictwo regionalne, na które składają się zabytki o znaczeniu lokalnym związane z tradycją i historią danego miejsca.

Gminny program opieki nad zabytkami jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego, a także poprawy kondycji, warunków utrzymania i funkcjonowania gminnego środowiska kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego i nie odnoszą się jedynie do władz gminy. Program jest podstawą współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Sprawny i skuteczny program generuje współpracę środowisk samorządowych, przyczynia się do poprawy stanu obiektów zabytkowych, zwiększa atrakcyjność przestrzeni publicznych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Gniewkowo opracowany został zgodnie z wytycznymi poradnika metodycznego wskazanymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa publikowany m.in. w Kurierze konserwatorskim 2009, nr 3.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów lokalnych, które powinny stymulować aktywność środowisk i organizacji społecznych poprzez działania merytoryczne.

Szczególną rolę odgrywają programy opieki tworzone na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, stanowiące bardzo istotny element zarządzania dziedzictwem kulturowym na danym obszarze. Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym

(Dz.U. z 2016 r. poz. 446) zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. Art. 1. Ustawy o samorządzie gminnym stanowi, iż pod pojęciem gminy należy rozumieć wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium. Zadania własne gminy obejmują w szczególności sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pozostałe punkty Ustawy dotyczące ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, gminnych dróg, ulic, mostów, placów, organizacji ruchu drogowego, ochrony środowiska, gospodarki wodnej, przyrody, turystyki, zieleni gminnej, zadrzewień, a także promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi doprecyzowują zadania gminy i mogą mieścić w sobie rozległy zakres zagadnień związanych z szeroko pojętą ochroną zabytków oraz pozwalają na nawiązanie formalnej współpracy z organizacjami, mającymi zapisaną w swym statucie opiekę nad zabytkami. Należy podkreślić, że art.7 ust 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, art. 4, ust.7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998r. o samorządzie województwa odnoszą się zarówno do ochrony zabytków, jak i opieki nad zabytkami, bowiem jednostki samorządu terytorialnego są właścicielami ok. 21% zabytków nieruchomych i zobowiązane są do opieki nad nimi. Jednostkom samorządu terytorialnego przekazano znaczące kompetencje w realizacji zadań ochronnych, wdrażając postanowienia programów opieki nad zabytkami uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków, gminy dysponują kompetencjami w zakresie ustanowienia parku kulturowego, prowadzenia gminnych ewidencji zabytków oraz wprowadzania ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Jednostkom samorządu terytorialnego powierzona została troska o zachowanie krajobrazów kulturowych.

Podstawą prawną do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest artykuł 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z art. 82 ust. 2 przedmiotowej ustawy wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który ma na celu:

- 1) włączenie problemu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawą merytoryczną do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków prowadzona przez generalnego konserwatora zabytków na poziomie kraju, wojewódzkiego konserwatora zabytków na poziomie województwa i wójta (burmistrza, prezydenta miasta) na poziomie gminy w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy (art. 22). W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Ustawa nakłada obowiązek uwzględniania gminnej ewidencji zabytków przy planowaniu kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz opracowywaniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy i innych miejscowych planów publicznych.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny być cyklicznie aktualizowane i uwzględniać nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów

wdrażania obowiązującego programu. Program stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania gminy.

Podkreślenia wymaga założenie ustawowe (art. 6 Ustawy), że zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE
OBOWIĄZEK KONSTYTUCYJNY OCHRONY ZABYTKÓW - na obowiązek ochrony zabytków wskazuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polski, której tekst uchwalony został w dniu 2 kwietnia 1997 roku przez Zgromadzenie Narodowe z późniejszymi zmianami. Już w tekście Preambuły widnieje zapis: „wszyscy obywatele Rzeczypospolitej [...] są zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku”. Art. 5 Konstytucji stanowi: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Art. 6 ust. 1 Konstytucji stanowi: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego jego trwania i rozwoju. Art. 86 mówi, że „Każdy jest zobowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

USTAWA O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Podstawowym aktem prawnym określającym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest wymieniona już wyżej Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446, zm. 2015 poz. 397, poz. 774, poz. 1505). Ustawa w art. 3 zawiera definicję pojęcia zabytek: jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W art. 4 oraz 5 Ustawa wprowadza pojęcie: ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami. Definicje tych pojęć, zwłaszcza ich rozróżnienie mają zasadnicze znaczenie dla zrozumienia powinności organów administracji publicznej względem zabytków, jak i dla sformułowania zadań gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań, mających na celu:

1. Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie.
2. Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków.
3. Udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków.
4. Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
5. Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków.
6. Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska (art. 4 Ustawy).

Z szeroko pojętego znaczenia ochrony zabytków wynika, że obejmuje ona:

- a) formułowanie teorii i zasad konserwatorskich;
- b) prawodawstwo;
- c) czynności administracyjne;
- d) badania nad zastosowaniem nowych środków konserwatorskich;
- e) badanie zabytków;
- f) współuczestnictwo w planowaniu gospodarczym i przestrzennym;
- g) sporządzanie projektów technicznych;
- h) wykonywanie prac przy zabytkach;
- i) bieżące utrzymywanie zabytków i zapobieganie szkodliwym na nie oddziaływaniom;
- 10) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,

11) organizowanie i wypełnianie społecznej opieki nad zabytkami.

Opieka nad zabytkami, sprawowana przez ich właścicieli lub posiadaczy, polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. Naukowego badania i dokumentowania zabytków.

2. Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku. Prace konserwatorskie to działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie działań (art.5). Prace restauratorskie to działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, a jeśli zachodzi taka potrzeba uzupełnianie lub odtwarzanie części oraz dokumentowanie tych działań (art. 3 pkt. 7). Roboty budowlane to roboty w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku (art. 3 pkt. 8).

3. Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.

4. Korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

5. Popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Należy podkreślić, że za zabytki odpowiedzialni są przede wszystkim ich właściciele i użytkownicy.

Art.6. Ustawy wyszczególnia przedmiot ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Zabytki nieruchome:

- a) Krajobraz kulturowy (przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze),
- b) Historyczny układ urbanistyczny, ruralistyczny i zespół budowlany (przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg),
- c) Dzieła architektury i budownictwa,
- d) Dzieła budownictwa obronnego (również obiekty techniki, zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe),
- e) Cmentarze,
- f) Parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- g) Miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji).

2. Zabytki ruchome:

- a) Dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) Kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) Numizmaty oraz pamiątki historyczne, zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- d) Wytwory techniki, zwłaszcza urządzenia, środki transportu, maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) Materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642, poz. 908, z 2013 r. poz. 829.),
- f) Instrumenty muzyczne,
- g) Wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- h) Przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3. Zabytki archeologiczne (zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy będący tym wytworem):

- a) terenowe pozostałości pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyska,
- c) kurhany,
- d) relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto zgodnie z art. 6 ust. 2 Ustawy ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa w rozdz. 2 art. 7 wskazuje na różne **formy ochrony** zabytków:

1. Wpis do rejestru zabytków nieruchomych ma miejsce na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku albo użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku nieruchomego, nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego z urzędu w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

2. Uznanie za pomnik historii. Może to uczynić Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

3. Ochronie i opiece podlegają też parki kulturowe utworzone przez Radę Gminy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (Art.16.1). Uchwała Rady Gminy ustanawia nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, zakazy i ograniczenia. Wójt Gminy w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który zatwierdzić musi Rada Gminy. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których park ma być utworzony. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, obowiązkowo trzeba sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Na terenie całego parku kulturowego lub tylko jego części można wprowadzić zakazy i ograniczenia dotyczące (Art. 17.1):

- a) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
- b) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
- c) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie związanych z ochroną parku kulturowego i bezpieczeństwa publicznego (z zastrzeżeniem Art.17 ust.2),
- d) składowania lub magazynowania odpadów.

4. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwalaniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art.18. Ustawy stanowi, iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy dokumentu trzeba:

- uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom i zapewnienia zabytkom ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami,

- ustalić zasady ochrony zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- ustalić zasady ochrony innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- ustalić zasady ochrony parków narodowych.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 32 i 33 ustala zasady postępowania w przypadku odkrycia (również w trakcie prowadzenia robót budowlanych) przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem:

- należy wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
- należy zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,
- należy bezzwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli to nie jest możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta),

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany do niezwłocznego (nie dłużej niż 3 dni) przekazania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienie o znalezisku.

Organami ochrony zabytków jest:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje wykonuje generalny konserwator zabytków, który jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

INNE UREGULOWANIA PRAWNE DOTYCZĄCE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z aktami wykonawczymi. Określa zasady kształtowania polityki przestrzennej gminy przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy, przyjmując ład przestrzenny i zrównoważony rozwój za podstawę tych działań. Dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, którego ustalenia są wiążące dla organów gminy i przy sporządzaniu planów miejscowych. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające z wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego oraz stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Określa się także obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego przez określenie zasad wyznaczania obszarów chronionych i granic stref ochrony konserwatorskiej. W przypadku indywidualnego budownictwa mieszkaniowego, które uzupełnia historyczną zabudowę lub powstaje nadziałkach wśród historycznych siedlisk wskazane jest opracowanie sztywnych zasad określających parametry zabudowy. Projekty i zmiany planu muszą zostać uzgodnione z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane- normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych działaniach. W przypadku obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską wymagane jest uzyskanie pozwolenia na budowę, remont, instalowanie tablic i urządzeń reklamowych. Dopuszcza się też odstępstwo od przepisów techniczno-budowlanych, po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dotyczy to również rozbiórki wymienionych obiektów.

3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy z uwzględnieniem walorów zabytkowych. Dokument określa zakres opracowania prognozy oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, szczególnie na zabytki oraz zakres koniecznych działań dotyczących ochrony zabytku.

4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody precyzuje pojęcie „terenów zieleni” oraz określa warunki zezwolenia na usunięcie drzew i krzewów warunkując to odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarowaniu nieruchomościami precyzuje działania wymagające pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na: sprzedaż, zamianę, darowiznę oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek. Dokument reguluje prawo pierwokupu przez gminę nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków oraz ustala obniżki opłat za te nieruchomości

6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej stanowi, że szeroko pojęta opieka nad zabytkami nie ogranicza się bezpośrednich czynności przy zabytku, ale polega też na gromadzeniu wiedzy o zabytkach, jej udostępnianiu poprzez m.in. organizowanie wystaw, edukację społeczeństwa, uświadamianiu istnienia dóbr kultury na terenie gminy, uwrażliwianie na wyjątkowy charakter dziedzictwa kulturowego.

7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie określa sferę działań publicznych w zakresie podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturalnej, nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji.

8. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko nakłada na organy administracyjne obowiązek udostępniania każdemu informacji o środowisku i jego ochronie (znajdujących się w posiadaniu lub które są dla odbiorcy przeznaczone) dotyczące stanu obiektów kultury i obiektów budowlanych w zakresie, w jakim mogą oddziaływać na środowisko. W ramach oceny tego oddziaływania określa się, analizuje oraz ocenia bezpośredni wpływ danego przedsięwzięcia na środowisko, m. in. na zabytki i krajobraz kulturowy.

9. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 987 z późniejszymi zmianami).

10. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 642 z późniejszymi zmianami).

11. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r., Nr 123, poz. 698 i Nr 171, poz. 1016 oraz z 2014 r. poz. 822 z późniejszymi zmianami).

12. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2014 poz. 849 z 2015 r. poz. 528, 699, 774, 1045, 1283, 1777, 1890.).

13. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 nr 30, poz. 2590).

14. Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789).

15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).

16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940 z późniejszymi zmianami).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. STRATEGIE I PROGRAMY MIĘDZYNARODOWE

1. Zgodnie z „Aktem Konstytucyjnym” UNESCO jednym z jego celów jest ochrona spuścizny, książek, dzieł sztuki, zabytków historii i nauki, czyli dziedzictwa kulturowego. Działalność UNESCO w tej dziedzinie przejawiała się w różnych formach. Obecnie dziedzictwo kulturowe wg ustaleń UNESCO dzieli się na dziedzictwo materialne, na które składają się zabytki nieruchome oraz dziedzictwo niematerialne, przekazywane przede wszystkim za pomocą przekazu ustnego i tradycji. Zabytki piśmiennictwa są przedmiotem programu „Pamięć świata”. W ciągu dziesięcioleci powstało szereg aktów normatywnych, konwencji i zaleceń, mających na celu wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym i w ramach współpracy państw.

2. Konwencja w Sprawie Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego z 16 listopada 1972 r. Przyjęta przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych na sesji w Paryżu (Dz. U. z 1976 r. nr 32, poz. 190) Dotyczy:

- ochrony dziedzictwa o wartości wyjątkowej w skali światowej, sygnatariusze zobowiązują się do ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”,
- uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturowemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenie ochrony tego dziedzictwa do programu planowania ogólnego,
- podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

3. Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego (poprawiona) z 16 stycznia 1992 r. – LA VALETTA (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564). Dotyczy dziedzictwa archeologicznego, które stanowi „źródło zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do:

- wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa),
- łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania,
- zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

4. Europejska Konwencja Krajobrazowa z 22 października 2000r. - FLORENCJA (Dz. U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98). Zobowiązuje do:

- ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu (który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowania krajobrazu,
- wdrażania wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne),
- ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy – wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

5. Konwencja UNESCO w Sprawie Ochrony i Promowania Różnorodności Form Wyrazu Kulturowego 20 października 2005 r. – PARYŻ (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585). Polska ratyfikowała tę Konwencję w 2007 roku. Celami tej Konwencji są m.in.:

- ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego,
- tworzenie takich warunków dla kultur, aby mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści,
- promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej,
- potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów,
- wspieranie działań podejmowanych na szczeblu krajowym i międzynarodowym, ukierunkowanych na uznanie prawdziwej wartości tego związku.

Za zasadę uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju. Z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Różnorodność kulturowa jest bogactwem jednostek i społeczeństw, jej ochrona, promowanie i zachowanie są podstawowymi warunkami trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń. Konwencja kładzie nacisk na podstawową rolę społeczeństwa obywatelskiego w zakresie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

6. Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106).

7. Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego Europy – GRANADA 3 października 1985, ratyfikowana przez Polskę 18 marca 2010 r.

Sygnatariusz Konwencji zobowiązują się m. in. do przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków i wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

8. Konwencja w Sprawie Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego sporządzona w Paryżu (Dz. U. z 19 sierpnia 2011 r., poz. 1018).

9. Celem tej Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego rozumianego wg UNESCO jako „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności, jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo niematerialne przejawia się w następujących dziedzinach:

- tradycji i przekazach ustnych, w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa,
- sztukach widowiskowych,
- zwyczajach, rytuałach i obrzędach świątecznych,
- wiedzy i praktykach dotyczących przyrody i wszechświata,
- umiejętności związanych z rzemiosłem tradycyjnym.

10. Konwencja Ramowej Rady Europy w Sprawie Znaczenia Dziedzictwa Kulturowego dla Społeczeństwa z 27 października 2005 roku, będąca elementem Traktatu z Lizbony.

4.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030

W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju. Do podstawowych elementów struktury przestrzennej kraju zalicza się elementy systemu gospodarczego i społecznego, infrastrukturę techniczną, sieć osadniczą, krajobraz (przyrodniczy i kulturowy) oraz powiązania funkcjonalne. Dziedzictwo kulturowe, tak materialne, jak i odnoszące się do sfery wartości niematerialnych, jest częścią współczesnej przestrzeni. Obejmuje nie tylko pojedyncze obiekty kubaturowe lub ich zespoły, ale także całość jednostki przestrzeni – obiekt wraz z otaczającą go przestrzenią. Zabytkowe obiekty muszą pełnić funkcje użytkowe współcześnie nadane, zgodne z ich potencjałem i wymogami ochrony, w przeciwnym wypadku niszczyć, ginąć, tracić wartość, nieodwracalnie zubożając potencjał rozwojowy i obraz dziedzictwa narodowego. W perspektywie najbliższych dwudziestu lat rola dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego będzie rosła, zwiększanie się zamożności społeczeństwa oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki. Zachowane cenne, charakterystyczne krajobrazy przyrodnicze, kulturowe i obiekty materialnego dziedzictwa kulturowego są wykorzystywane w rozwoju społeczno-gospodarczym, intensywnie wspierając rozwój gospodarek lokalnych. Rozmieszczenie zasobów obiektów zabytkowych i krajobrazów wskazuje na nasycenie ewidencjonowanymi zabytkami nieruchomymi, sygnalizując poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych tych zasobów.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju jest komplementarna z Długookresową Strategią Rozwoju Kraju-Trzecia Fala Nowoczesności oraz aktualizowaną Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju opartą na danych z Raportu: Polska 2011. Gospodarka-Społeczeństwo. Regiony. Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie musi odbywać się z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju. System planowania przebiega na poziomie krajowym, regionalnym (plany województw) i lokalnym (studia i plany miejscowego zagospodarowania przestrzennego, które wynikają ze studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy).

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU NA LATA 2007-2015

Dokument z 29 listopada 2006 roku jest pierwszym tego typu dokumentem przyjętym przez Radę Ministrów. Jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety polityki rozwoju w perspektywie najbliższych lat oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić, jest też nadrzędnym, wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stanowiącym punkt odniesienia dla innych strategii i programów zarówno rządowych, jak i opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Dokument podkreśla dogodne położenie kontynentalne Polski, które wraz z walorami środowiska i różnorodnością spuścizny kulturowej stanowi potencjał rozwoju turystyki, co może przyczynić się do rozwoju obszarów słabiej uprzemysłowionych. W dokumencie wyznaczono najważniejsze priorytety strategiczne:

1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki przewiduje wsparcie przez Państwo ochrony i poprawy stanu materialnego dziedzictwa kulturowego. Nacisk położony jest na działania na rzecz poprawy stanu i ochrony środowiska, materialnego dziedzictwa kulturowego regionów, rozwoju infrastruktury kultury oraz rozwoju turystyki. Zakłada działania na rzecz ograniczenia przestrzeni trwale zagospodarowanej, zwłaszcza na obszarach cennych pod względem kulturowym i przyrodniczym.

2. Poprawę stanu infrastruktury technicznej i społecznej. W dokumencie stwierdza się, że równolegle z budową nowych obiektów kultury będą rozwijane działania nakierowane na zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturalnych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczeń tych obiektów. Bezpośrednia dostępność do obiektów kultury powinna iść w parze z tworzeniem przestrzeni wirtualnego dostępu do polskich zasobów kulturowych. Możliwe to będzie dzięki propagowaniu w sieci internetowej informacji o ofertach turystycznych i edukacji kulturalnej. Wspierane będą też działania na rzecz infrastruktury turystycznej.

3. Wzrost zatrudnienia i podniesienia jego jakości.

4. Budowę zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa. Jednym z elementów tej strategii jest budowanie zintegrowanych i obywatelsko świadomych wspólnot przede wszystkim na poziomie lokalnym.

5. Rozwój obszarów wiejskich. Ważne jest zwiększenie atrakcyjności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej obszarów wiejskich.

6. Rozwój regionalny i podniesienie wspólnoty terytorialnej.

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020 – ŚREDNIOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU.

Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, zwraca uwagę na wymiar terytorialny podejmowanych zadań, wzmocnienie i lepsze wykorzystanie potencjałów regionalnych oraz rosnące znaczenie samorządu terytorialnego i innych podmiotów w dynamizacji rozwoju regionów i kraju. Wyznacza trzy obszary, na których powinny zostać skoncentrowane fundusze na politykę rozwoju: konkurencyjna gospodarka, spójność społeczna i terytorialna, sprawne i efektywne państwo. Strategia ma być odniesieniem na gruncie krajowym dla nowej generacji dokumentów strategicznych przygotowywanych w Polsce na potrzeby programowania środków Unii Europejskiej na lata 2014-2020. Do głównych dokumentów strategicznych w zakresie polityki rozwoju kraju należy też długookresowa strategia rozwoju kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, określająca główne trendy wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju.

Dokument m. in. zwraca uwagę na czynniki związane z kulturą zarówno w zakresie jej rozwoju, dostępności, a także ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Celem działań w obszarze sprawne i efektywne państwo jest:

1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem poprzez m.in. zapewnienie ładu przestrzennego, tj. zwiększenia stopnia pokrycia planami zagospodarowania przestrzennego powierzchni kraju i sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących również tereny związane z ochroną i użytkowaniem dziedzictwa kulturowego.

2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe poprzez modernizację struktury wydatków publicznych polegającą m.in. na relokacji środków w kierunku zwiększania wydatków na działania rozwojowe, również w obszarze kultury.

3. Wzmocnienie warunków sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego poprzez promowanie uczestnictwa w kulturze m.in. dzięki otwartemu dostępowi do zasobów cyfrowego dziedzictwa, rozwojowi infrastruktury kultury i kształceniu podstawowych kompetencji kulturowych.

Celem działań w obszarze konkurencyjna gospodarka jest zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, w tym digitalizacji zasobów dziedzictwa narodowego. Podkreślono w tym punkcie rolę instytucji publicznych w wypracowaniu standardów tego procesu i konieczność zagwarantowania właściwego przechowywania zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa narodowego.

Celem w obszarze spójność społeczna i terytorialna jest:

1. Zapewnienie określonych standardów usług publicznych.
2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich, w tym ich infrastruktury kulturalnej.
3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych i lokalnych, m.in. przez poprawę dostępu do edukacji kultury i usług publicznych ośrodków wiejskich.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2013 Z UZUPEŁNIENIEM NARODOWEJ STRATEGII ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2020 wraz z NARODOWYM PROGRAMEM KULTURY „OCHRONA ZABYTEKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2004-2013

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 rozwinięta została w 2005 r. przez Ministerstwo Kultury w Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Wyznacza ramy dla nowoczesnego mecenatu Państwa w sferze kultury, zajmuje się polityką państwa wobec szeroko pojętej kultury, która w zmienionej sytuacji politycznej po wstąpieniu do Unii Europejskiej jest oparta na mechanizmach rynkowych. Zawiera analizę stanu opieki nad zabytkami, wnioski te mogą mieć znaczenie na gruncie lokalnym:

- 1) zauważalny wzrost ilości obiektów wprowadzanych do rejestru zabytków;
- 2) rekompensowanie stosunkowo niskich nakładów centralnych na ochronę zabytków zaangażowaniem finansowym gmin i inwestorów prywatnych, co w znacznym stopniu przyczynia się do poprawy stanu obiektów zabytkowych;
- 3) brak rozwiązań systemowych dotyczących rewaloryzacji obiektów będących w gestii Agencji Mienia Wojskowego i Agencji Nieruchomości Rolnych;
- 4) potrzebę znalezienia nowych źródeł i formuł finansowania opieki nad zabytkami;
- 5) konieczność wypracowania nowych kompromisów pomiędzy koniecznością zachowania substancji zabytkowej a funkcją użytkową obiektu.

Ważny dla gmin jest zapis w Strategii Rozwoju Kraju mówiący o dynamicznych zmianach związanych z nowymi funkcjami wprowadzonymi do obiektów zabytkowych, które wymagają wypracowania optymalnych kompromisów pomiędzy koniecznością zachowania substancji zabytkowej a funkcją użytkową obiektów.

Jako cele strategiczne Państwa w obszarze ochrony zabytków Strategia wymienia:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierającego ochronę i opiekę nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- nałożenie odpowiedzialności na konserwatorów za niezgodne z prawem postępowanie.

Cele Narodowej Strategii Kultury realizowane są w ramach dwóch priorytetów:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe:
 - wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków,
 - kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne (program Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej oraz program Promesa Ministra Kultury),

- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

2. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego:

- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem, wwozem i przewozem przez granice.

Narodowa strategia stworzona została centralnie dla obszaru całej Polski, zawiera jednak wytyczne do konstruowania programów m.in. na szczeblu gminnym.

Instrumentem realizacji założonych celów strategicznych są cele cząstkowe, zawarte w Narodowym Programie Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- tworzenie narodowych zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków.

Narodowy Program Kultury wskazuje możliwości finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków publicznych: z budżetu Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy strukturalnych (np. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego).

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZBYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI 2014-2017

Rolą Programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, tworzenie warunków wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jednym ze strategicznych celów jest tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Cel główny zawiera trzy cele szczegółowe:

- Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce: uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków, uporządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (usunięcie tzw. martwych wpisów), opracowanie diagnozy stanu zabytków nieruchomych, w tym archeologicznych,
- Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków: podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

Wskazano siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- a) zasada primum non nocere,
- b) zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- c) zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),
- d) zasada, zgodnie z którą usuwać należy tylko to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- e) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
- f) zasada odwracalności metod i materiałów,
- g) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji: zwiększenie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja, narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

Program zawiera diagnozę stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym programie są następujące zagadnienia:

- podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych,
- porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych,
- zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy itp.),
- wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Bardzo istotne jest dążenie do ujednolicenia treści porozumień i w konsekwencji ujednolicenia zakresu kompetencji przekazanych do samorządów.

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków) oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Począwszy od 2009 r. Narodowy Instytut Dziedzictwa rozpoczął ogólnopolski program weryfikacji rejestru zabytków wg kryteriów:

- obiekty nieistniejące,
- obiekty przeniesione do skansenów,
- obiekty przeniesione/translokowane,
- obiekty niezidentyfikowane,
- obiekty o utraconych wartościach zabytkowych,
- obiekty szczególnie zagrożone, które nie utraciły wartości zabytkowych,
- obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne ze względu na swą specyfikę (większość z nich jest nieczytelna na powierzchni) podlegają różnorodnym zagrożeniom:

- działalność rolnicza (rozorywanie stanowisk),
- wydobywanie kruszyw (piaśnice, żwirownie itp.),
- działalność inwestycyjna, w szczególności budowlana,
- działalność rabunkowa w tym nielegalne poszukiwania,
- siły natury (erozja itp.).

Program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostaje w relacji z dokumentami strategicznymi: Koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju, Strategią Rozwoju społecznego, Strategią Sprawne Państwo, Strategią Bezpieczeństwa Energetycznego i Środowiska 2020, Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego, Strategią Europa 2000.

4.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWODZTWA I POWIATU

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWODZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2013-2016

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2012-2016 został przyjęty uchwałą Nr XXXIV/601/13 Sejmiku Kujawsko-Pomorskiego z dnia 20 maja 2013 roku. Nadrzędnym celem działań programowych jest utrzymanie różnorodności kulturowej województwa jako świadectwa historii regionu oraz potencjału dla rozwoju gospodarczego. Program został opracowany na podstawie dokumentów uchwalonych przez Sejmik i Zarząd Województwa Kujawsko-pomorskiego:

- a) Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020. Zasadnicze zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa zostały zawarte w drugim priorytetowym obszarze działań Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju. Priorytet ten zakłada promocję, zachowanie i adaptację dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych. Z tak przyjętego priorytetu wynika konieczność dbania o dobry stan techniczny zabytków (stan części zasobów dóbr kultury materialnej jest niezadawalający i brak systematycznych działań konserwatorskich: remontowych, rekonstrukcyjnych, innych, może doprowadzić do ich bezpowrotnej utraty. Jednym z działań umożliwiających właściwą ochronę zabytków i ich udostępnienie jest ich multimedialna prezentacja, czyli rozwinięcie usług i produktów informatycznych). Rola dziedzictwa kulturowego pojawia się także w obszarze działań strategicznych: Rozwój nowoczesnej gospodarki w ramach działania „Promocja rozwoju turystyki”, zwłaszcza w kreowaniu nowoczesnych produktów turystyki specjalistycznej („poznawanie zabytków i innych przejawów dziedzictwa kulturowego, propozycje atrakcyjnej rozrywki kulturalnej, adresowane do konkretnych grup turystów”). Strategia zakłada też potrzebę rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
- b) Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego:
Plan odnosi się do problematyki dziedzictwa kulturowego uwzględniając:
 - zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
 - harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego,
 - dbałość o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych,
- c) Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Główną osią tego Programu jest wzrost znaczenia usług elektronicznych w gospodarce, życiu publicznym stworzenie regionu przyjaznego środowisku. Podkreśla się znaczenie spójności wewnętrznej i dostępności wewnętrznej regionu oraz rozwój społeczno-gospodarczy społeczności lokalnych ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia inicjatyw oddolnych,
- d) Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego, która mówi o:
 - dbałości o zasoby środowiska kulturowego i przyrodniczego (renowacja zasobów dziedzictwa kulturowego o szczególnym znaczeniu dla turystyki),
 - rozwoju produktu turystycznego województwa (wzmacnianie funkcji kulturalnej miast oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia ruchu turystycznego).
- e) Program Opieki nad Zabytkami zawiera obszary działań zidentyfikowane w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+(Projekt). Strategia podkreśla znaczenie unikatowych walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju gospodarczego regionu. Celem jest działanie na rzecz tożsamości poprzez budowanie identyfikacji regionalnej oraz rozpoznawalnej marki regionu, zachowanie oraz promocję dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, funkcjonowanie lokalnych placówek kultury („orliki kultury”). Jako jedno z kluczowych działań wymienia się „opracowanie i wdrożenie regionalnego standardu funkcjonowania lokalnych placówek rozwoju społecznego poprzez poszerzanie oferty gminnych instytucji kultury.

Opiekę nad zabytkami Program wojewódzki oparł na:

- I.** Praktycznej opiece nad materialnym dziedzictwem kulturowym, zapewniającej obiektom ochronę prawną (wspieranie starań o uzyskanie tytułu pomnika historii dla wybranych obiektów z terenu Województwa, wspieranie działań związanych z tworzeniem, funkcjonowaniem i popularyzacją parków kulturowych, wspieranie działań służących intensyfikacji procesu wprowadzania obiektów do rejestru zabytków, prace konserwatorskie, restauratorskie, rewitalizacyjne, wsparcie nowych inicjatyw, wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego, utrzymanie właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowanie nowej zabudowy do wartości historycznej miejsc, wspieranie działań w zakresie ochrony zasobów archeologicznych, współfinansowanie prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków.).
- II.** Działaniach związanych z ochroną dziedzictwa niematerialnego (jako jeden z nielicznych w Polsce): ochrona, edukacja, dokumentacja i badania, rekonstrukcja, konserwacja i zabezpieczenie dziedzictwa niematerialnego, popularyzacja wiedzy, pielęgnowanie tradycji, (obrzędy świąteczne i tradycyjne zwyczaje, przekazy ustne i język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, tradycyjne umiejętności, ginące zawody).

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Lokalna polityka gospodarcza i społeczna jest realizowana przez władze gminne za pomocą zestawu instrumentów, które determinują lub wpływają na decyzje wewnętrznych (lokalnych) i zewnętrznych (zlokalizowanych poza obszarem gminy) podmiotów gospodarczych oraz innych jednostek i osób związanych z lokalną przedsiębiorczością. Można je podzielić na instrumenty przymusu administracyjnego, oddziaływania ekonomiczno-rynkowego, oddziaływania bezpośredniego, pobudzania infrastrukturalnego, koncepcyjno-organizacyjne, informacyjne, poznawcze oraz edukacyjne. Stosowane są one przy użyciu różnych metod i kryteriów w następujących obszarach działalności samorządu gminnego: polityki przestrzennej, budżetowej, ekologicznej, infrastrukturalnej, komunalnej działalności gospodarczej, gospodarki mieniem gminy, polityki wewnętrznej, zarządzania informacją, polityki edukacyjnej. Wszystkie te dziedziny powinny się znaleźć w dokumentach strategicznych gminy. Najważniejszym dokumentem samorządu lokalnego jest strategia rozwoju gminy. W ujęciu merytorycznym to zbiór samorządowych, długoterminowych, wielopłaszczyznowych, lecz spójnych idei rozwoju lokalnego układu społeczno-gospodarczego, natomiast w ujęciu formalnym to dokument planistyczny zawierający dynamiczną czasowo analizę wnętrza i otoczenia gminy, zestaw celów harmonijnego i zrównoważonego rozwoju gminy oraz zsynchronizowany i skoordynowany program działań, mający doprowadzić do ich osiągnięcia. Nadanie prawidłowego wymiaru płaszczyźnie strategii wymaga dwuetapowych działań:

- 1) przyjęcie odpowiedniej metody kreacji spełniającej zasady konsensusu społeczności lokalnej, otwarcia poza teren miasta i gminy, zgodności wewnętrznej, rozwoju zrównoważonego;
- 2) właściwe tworzenie treści samego dokumentu.

4.4.RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

Strategiczne dokumenty Gminy Gniewkowo to:

- Strategia rozwoju Gminy Gniewkowo opracowana na lata 2014-2020, dokument skorelowany ze Strategią Rozwoju województwa Kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2020 (w sferze ochrony zabytków priorytet: rozwój nowoczesnej gospodarki, działanie: promocja rozwoju turystyki, priorytet: unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu, działanie: promocja dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego),
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gniewkowo. Uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz Synteza projektu,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gniewkowo. Uwarunkowania rozwoju,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gniewkowo.

Kierunki rozwoju:

- Wieloletni plan inwestycyjny na lata 2007-2015,
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

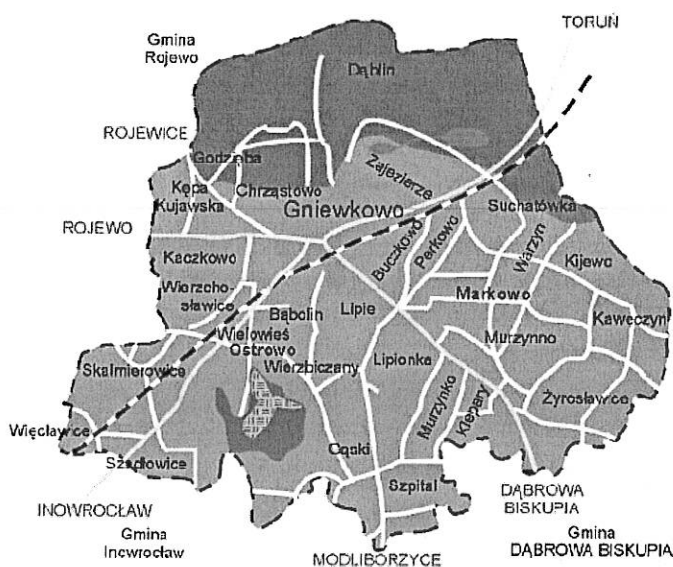
Strategia rozwoju gminy jest dokumentem, w którym „cele strategiczne są pochodną wytyczonej wizji i misji: „Przez historię do rozwoju i nowoczesności”.

5. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTURY

5.1. ZARYS HISTORII GMINY GNIEWKOWO

Miejsko-wiejska gmina Gniewkowo w powiecie inowrocławskim usytuowana na terenie Wysoczyzny Kujawskiej, zajmuje południowy obszar województwa Kujawsko-Pomorskiego i północną część powiatu inowrocławskiego. Od strony wschodniej graniczy z gminą miejską Aleksandrów Kujawski, jej południowym sąsiadem jest gmina Inowrocław i Dąbrowa Biskupia, od zachodu gmina Rojewo. Siedzibą gminy jest Gniewkowo zlokalizowane przy trasie łączącej dwa atrakcyjne ośrodki miejskie Toruń oraz Inowrocław. Jest to gmina o charakterze rolniczo-przemysłowym. W pobliżu Gniewkowa rozciągają się obszary leśne zaliczane do Puszczy Bydgoskiej. Gmina charakteryzuje się krajobrazem nizinny, 63% powierzchni zajmują użytki rolne, 25% stanowią tereny leśne. Pod względem hydrograficznym obszar gminy należy do zlewni rzeki Wisły, jedynie najdalej położone południowo-zachodnie tereny należą do zlewni rzeki Odry. Północna część gminy znajduje się w obrębie międzynarodowego korytarza ekologicznego doliny Wisły (wg projektu ECONET).

Oprócz miasta Gniewkowa gminę tworzą sołectwa: Bąbolin, Gąski, Godzięba, Kaczkowo, Kawęczyn, Kijewo, Klepary, Lipie, Markowo, Murzynko, Murzynno, Ostrowo, Perkowo, Skalmierowice, Suchatówka, Szadłowice, Szpital, Wielowieś, Wierzbiczany, Wierzchosławice, Więclawice, Zajezerze, Żyrosławice, oraz miejscowości: Branno, Buczkowo, Chrzastowo, Dąblin, Kępa Kujawska, Warzyn.

Miasto Gniewkowo wpisuje się znacząco w najstarsze dzieje Polski. Wg B. Zielonki [B. Zielonka, Zarys dziejów polskich badań archeologicznych na ziemiach woj. Bydgoskiego, w: Rocznik Muzeum w Toruniu, T.1, z. 3, 1963, s. 27] luźne i przypadkowo odkrywane znaleziska świadczą o starej, sięgającej neolitu metryce osadniczej regionu. Wszelkie przesłanki wskazują, że przez Gniewkowo biegł kujawski odcinek odwiecznego szlaku bursztynowego na linii Inowrocław -Gniewkowo-Toruń, krzyżujący się z drogą prowadzącą z Krajny i Pałuk do wschodniej części Kujaw, ziemi dobrzyńskiej i na Mazowsze. Takie usytuowanie Gniewkowa pozwala na umiejscowienie tutaj przedlokacyjnego grodu, jak i sąsiadującego z nim skupiska osadniczego, (podgrodzia, osady targowej) o metryce znacznie wcześniejszej od wymienionej w źródłach. Ożywienie procesów osadniczych nastąpiło we wczesnym średniowieczu. Mieszkańcy wczesnośredniowiecznego grodziska trudnili się zapewne „obsługą podróźnych” i handlem (płodami rolnymi, miodem, dziegiem, smołą drzewną). Potwierdzić to mogłyby prowadzone regularnie prace archeologiczne. Nazwa Gniewkowa jest zapewne nazwą patronimiczną, pochodzi od imienia bliżej nieznanego Gniewka, posiadacza siedliska. Najwcześniejsza wzmianka o Gniewkowie pochodzi z zapisków źródłowych z 1188 roku, zawartych w CodexDiplomaticusPoloniae i dotyczy nadania kaplicy w Gniewkowie kościołowi pod wezwaniem NMP i kanonikom włocławskim przez księcia mazowieckiego, Leszka. Lokalizację tej kaplicy (która może być identyczna z kaplicą Świętego Krzyża, wzmiankowaną w dokumencie z 1268 roku), wyznaczyć można w miejscu obecnego, gotyckiego kościoła pod wezwaniem św.

Mikołaja i Konstancji, fundowanego w X-XI wieku, który pierwotnie mógł pełnić rolę kaplicy grodowej. Przypuszczalnie na przełomie XII i XIII wieku przy tej kaplicy erygowano parafię, którą uposażono wsią Truszczyzna. Lokacja średniowiecznego Gniewkowa przez księcia kujawskiego Siemomysła (Ziemomysła) na magdeburskiej odmianie prawa niemieckiego przypada na lata 1267-1271 (dokładna data nie jest znana, gdyż przywilej lokacyjny został spalony przez Krzyżaków w 1431 roku), choć przypuszczać można, że już wcześniej Gniewkowo było wsią lokowaną na prawie niemieckim. W dokumencie księcia kujawskiego, Kazimierza, z 1255 roku wymieniony jest sołtys gniewkowski, Witram, pojawienie się takiej funkcji można łączyć z istnieniem wsi lokowanej na prawie niemieckim, która dała początek późniejszemu miastu. Prawa lokacyjne miasta znajdują potwierdzenie w przywileju Kazimierza IV Jagiellończyka, wydanego w Gnieźnie 14 maja 1450 r. (Casimirus III [IV] RexPoloniae urbi Gniewkoworenovatprivilegium a Ziemislaoseculodecimo tertio datumeiqueiusMagdeburgenseconcedit 1450. 14 Mai).

Rządy nad wydzielonymi przez Konrada Mazowieckiego Kujawami (bez ziemi dobrzyńskiej) sprawował od 1233 do 1267 roku książę Kazimierz I Kujawski, protoplasta linii Piastów kujawskich. Rządy Kazimierza wiązały się ze znacznym rozwojem gospodarczym i terytorialnym nowej dzielnicy. Jego syn Siemomysł (Ziemomysł) władcami schedy kujawskiej ustanowił swoich trzech synów, Leszka, Przemysła i Kazimierza, którzy do 1314 roku wspólnie sprawowali tzw. rządy niedzielne, używając tytułu księcia Kujaw i pana inowrocławskiego. Być może ówczesną siedzibą obronną był niewielki gródek pełniący zazwyczaj funkcje strażnicy, którego prawdopodobne relikty pozostały w północno-zachodniej części ośrodka miejskiego. Przypuszczalnie była to drewniana twierdza mogąca w razie niebezpieczeństwa pomieścić rodzinę książęcą. W pierwszej dekadzie 1300 roku zaczął krystalizować się podział księstwa inowrocławskiego, a pod koniec 1314 roku dokonał się podział ojcowizny między braćmi, Leszek otrzymał dzielnicę inowrocławską ze stolicą w Inowrocławiu, Przemysł był panem ziemi wyszogrodzkiej, Kazimierzowi przypadła kasztelania gniewkowska i słońska składająca się razem na księstwo gniewkowskie. Każdy z braci poza tytułem księcia Kujaw nosił tytuł pana tej ziemi, która mu przypadła w udziale. W wyniku podziału Kujaw inowrocławskich około 1314 roku powstały trzy samodzielne księstwa nie włączone w skład Korony: inowrocławskie, bydgosko-wyszogrodzkie i gniewkowskie. Prawa lokacyjnego miasta znajdują potwierdzenie w przywileju Kazimierza IV Jagiellończyka, który wydał go w Gnieźnie w dniu 14 maja 1450 r. Na mocy przywileju mieszczanie zobowiązani byli płacić z każdego łanu po wiardunku (jednostka masy, około 49 g, w systemie groszowym- 48 groszy) półgroszkami, z placów albo domów po groszu na św. Marcin. Ponadto zobowiązani byli do dostarczenia drzewa, jeden wóz z każdego łana, na użytek dworu królewskiego. Mogli korzystać z wyrębu lasu na budowę własnych domów i na opał. Otrzymali też pastwiska i pozwolenie na budowę kramów dla kupców, łaźni i jatek z obowiązkiem płacenia królowi po groszu, zaś z każdej jatki rzeźniczej – po kamieniu czystego łoju. Dla polepszenia bytu ludności król obiecuje przeniesienie miasta z prawa polskiego na magdeburskie. Księstwo gniewkowskie graniczyło na stosunkowo dużym obszarze z państwem krzyżackim. W latach 1330-1332 Krzyżacy zorganizowali kilka wypraw na Kujawy, nie oparło im się także Gniewkowo, które podbili w 1332 r. i spalili wraz z gródkiem książęcym, zapewne w tym czasie Krzyżacy wzniesli nowy, murowany zamek, wymieniony w źródłach w latach 70 XIV wieku. W 1363 r. Księstwo Gniewkowskie zostało przekazane w zastaw Kazimierzowi Wielkiemu, co oznaczało włączenie jego terenów w skład Korony. Wówczas Kujawy podzielono na między kompetencje dwóch wojewodów: brzeskiego, gniewkowskiego oraz inowrocławskiego, brzeskiego, gniewkowskiego i bydgosko-gniewkowskiego, co właściwie zakończyło samodzielny byt Księstwa Gniewkowskiego. Po śmierci Kazimierza Wielkiego i śmierci jego wnuka, Kaźka, księcia szczecińsko-wołogoskiego o tron ubiegał się Władysław Biały, syn księcia Kazimierza. Ostatecznie Władysław Biały sprzedał ojcowiznę węgierskiemu królowi Ludwikowi za 10 tysięcy florenów, a ten nadał je Władysławowi Opolskiemu wraz z ziemią dobrzyńską, zamkiem w Bydgoszczy, Tucznem i Inowrocławiem. Przyjmuje się, że Książę przed 1390 rokiem podzielił księstwo gniewkowskie na dwie części, dawna kasztelania gniewkowska została podporządkowana Inowrocławowi, natomiast na prawym brzegu Wisły terytorium z głównym ośrodkiem w Złotorii zostało wcielone do ziemi dobrzyńskiej. Kontynuacją prężnego organizmu polityczno-administracyjnego było istniejące do końca XV w. województwo gniewkowskie, które stało się częścią województwa inowrocławskiego. Pomyślnemu rozwojowi gospodarczemu miasta miały służyć liczne przywileje królewskie. Król Aleksander Jagiellończyk wydał przywilej, na mocy którego Gniewkowo otrzymało prawo urządzania cotygodniowych targów poniedziałkowych i trzech jarmarków rocznie: na Wniebowstąpienie, na św. Marię Magdalenę i na 11 tys. Panien. Wielką dolegliwością były żywiołowe klęski wielokrotnie nawiedzające Gniewkowo, wśród nich liczne pożary. Te z lat 1507, 1512, 1536 spowodowały zwolnienie miasta od wszelkich podatków na rzecz państwa na okres 8 i 7 lat. Według inwentarza starostwa gniewkowskiego z 1567 roku w mieście znajdowało się 37 domów, dwa place browarne i około 220 mieszkańców. Do miasta należał również młyn koński i wiatrak. Na mocy przywileju Zygmunta Augusta mieszczanie gniewkowscy uzyskali prawo zamiany pastwisk i bagien na pola uprawne, a

plony „obracać na powszechny użytek miasta pod obowiązkiem opłacania czynszu wedle dawniejszych przywilejów”. Pozyskali także możliwość budowy spichlerzy na gruncie miejskim nad Wisłą. Mimo udogodnień płynących z przywilejów stan gospodarczy Gniewkowa pogarszał się, w połowie XVII w. miasto straciło swoją znaczącą rolę ekonomiczną. Do upadku przyczyniły się klęski pożarów, gdyż zabudowa miasta była głównie drewniana, sporadycznie szachulcowa, i zniszczenia związane z wojną polsko-szwedzką. Ważnym elementem w mieście były urządzenia przemysłowe: młyny, wiatraki browary. Ścisła lokalizacja tych obiektów jest w tej chwili trudna do ustalenia, ale do dziś żywa jest legenda o browarze usytuowanym przy rogu Kilińskiego i Sobieskiego. Proces stopniowej odbudowy odnotowują przekazy z ok. połowy XVIII wieku. Po pierwszym rozbiórze Polski Gniewkowo znalazło się pod patronatem pruskim, w Okręgu Nadnoteckim, powiecie inowrocławskim. Na mocy pokoju w Tylży ziemie gminy znalazły się w departamencie bydgoskim Księstwa Warszawskiego, po traktacie wiedeńskim Gniewkowo ponownie trafiło pod władanie Prus, najpierw w ramach Wielkiego Księstwa Poznańskiego, a następnie Prowincji Poznańskiej. Do 1920 roku Gniewkowo pozostawało w granicach regencji bydgoskiej jako część powiatu inowrocławskiego. Na przełomie lat 1919/1920 tereny gminy objęło powstanie wielkopolskie, po odzyskaniu niepodległości gmina znalazła się w powiecie i województwie poznańskim, a po reformie administracyjnej w 1938 roku w pomorskim. W 1939 roku miasto zostało zajęte przez Niemców i włączono je do bezpośrednio do III Rzeszy, do prowincji Kraj Warty. Po II wojnie światowej gmina nadal pozostawała w województwie pomorskim przekształconym w 1950 roku w województwo bydgoskie. Obecnie gmina należy do województwa Kujawsko-Pomorskiego. Wiek XIX zmienił charakter zabudowy miasta, domy drewniane zaczęły ustępować murowanym, piętrowym. Do lat 70 XIX wieku głównym zajęciem ludności był handel i rzemiosło. Duże znaczenie miało powstanie w 1843 roku szosy toruńskiej przez Michałowo i Suchatówkę. Powstanie w 1873 roku linii kolejowej na trasie Poznań-Inowrocław-Toruń-Olsztyn miało wpływ na rozwój przestrzenny Gniewkowa w kierunku południowym i południowo-zachodnim. Na początku XX wieku zadbano o urządzenia komunalne, wodociągi rzeźnia miejska, elektrownia, łaźnia i przedsiębiorstwa melioracyjne (tzw. spółka drenarska). Terytorialnie miasto się nie rozrosło. W okresie 1939-1945 powstała kolonia domków jednorodzinnych. Po II wojnie światowej rozwój przestrzenny miasta nastąpił głównie w jego części południowo-zachodniej.

5.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY

Obiekty dziedzictwa kulturowego na obszarze miasta i gminy Gniewkowo stanowią bogaty zasób. Najwięcej jest domów mieszkalnych, ponadto ochroną konserwatorską objęte są zespoły pałacowe i dworskie oraz kościoły, synagoga a także obiekty użyteczności publicznej i szkoły.

Na obszarze gminy Gniewkowo znajduje się 16 cmentarzy (zewidencjonowanych) w tym 5 rzymskokatolickich (w Gniewkowie cmentarz parafii p.w. św. Mikołaja i Konstancji objęty jest ścisłą ochroną konserwatorską - poprzez wpis do rejestru zabytków), 7 ewangelickich, 1 choleryczny, 1 rodowy oraz 1 żydowski. W miejscowości Zajezierze znajduje się obelisk ku czci pomordowanych w l. 1939-1941.

Cmentarze objęte ochroną konserwatorską:

1	Branno	cm. poepidemiczny
2	Gąski	cm. ewangelicki
3	Gniewkowo	cm. rzym. - kat.
4	Gniewkowo	cm. żydowski
5	Kijewo	cm. ewangelicki
6	Kijewo	cm. ewangelicki
7	Markowo	cm. rodowy
8	Murzynno	cm. rzym.- kat.
9	Murzynno	cm. rzym.- kat.
10	Murzynko	cm. ewangelicki
11	Ostrowo	cm. rzym.- kat.
12	Ostrowo	cm. ewangelicki
13	Szadłowice	cm. rzym.- kat.
14	Suchatówka	cm. ewangelicki
15	Szpital	cm. ewangelicki
16	Zajezierze	cm. ewangelicki
17	Zajezierze	Miejsce Pamięci Narodowej

Gniewkowo zachowało w centrum średniowieczny układ przestrzenny. Głównym jego komponentem jest jego prostokątny rynek, i ulica Sobieskiego, która jest głównym ciągiem komunikacyjnym. Cały obszar historycznego miasta posiada do dziś zachowaną zwartą zabudowę. Na terenie miasta Gniewkowo znajduje się murowany gotycki **kościół parafialny p.w. św. Mikołaja i św. Konstancji**. W 1303 roku wzmiankowana jest parafia p.w. św. Konstancji. Czas powstania kościoła p.w. św. Mikołaja i Konstancji datuje się na 1 poł. XIV i XV w. W XVIII przebudowano wnętrze oraz wybudowano wieżę i wieżyczkę na sygnaturkę. Obiekt restaurowany był w latach 1871, 1912-13, 1969 r oraz w 2009 r. Jest to kościół jednonawowy, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od zachodu znajduje się drewniana kwadratowa wieża, zwieńczona barokowym hełmem. W prezbiterium i nawie sklepienie barokowe o łuku obniżonym, z niewielkimi lunetami. W zakrystii sklepienie kolebkowe być może gotyckie. Bogaty wystrój wnętrza - barokowy i rokokowy z XVIII w. W sąsiedztwie kościoła znajduje się murowana kapliczka w kształcie słupa wzniesiona około poł. XIX w. z rzeźbą ludową Matki Boskiej Skępskiej. Przy ul. Podgórnej nr 2 usytuowana jest dawna **synagoga** żydowska wzniesiona w stylu neoromańskim w 1880 r. Budynek murowany z cegły, nietynkowany zachował pierwotny wystrój zewnętrzny. Gmina Gniewkowska usamodzielniała się od Gminy w Inowrocławiu wraz z zatwierdzeniem jej statutu 14 września 1834 r. Poza Gniewkowem jedynym większym skupiskiem żydowskiego osadnictwa było Gniewkowo – Wieś. **Cmentarz żydowski** obecnie przy ul. Parkowej założono na przełomie XVIII i XIX w. Zmarłych wcześniej grzebano w Inowrocławiu. Z informacji zawartych w publikacjach wiadomo, że już od 1858 r. gmina ewangelicka posiadała w Gniewkowie dom modlitwy i szkołę. W 1887 r. utworzono wspólną parafię dla ewangelików i okolic. W centrum Gniewkowa, przy ul. Sobieskiego znajduje się dawny **kościół ewangelicko-unijny obecnie kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa**, zbudowany w 1895 r. w stylu Rundbogenstil. Kościół zachował autentyczną substancję materialną architektury oraz integralnie z nią związanych elementów wystroju architektonicznego wnętrza. Świątynia ta stanowi świadectwo istnienia gminy ewangelickiej w Gniewkowie, będącej częścią historii miasta. Innym cennym elementem dziedzictwa kulturowego gminy Gniewkowo reprezentującym dziedzinę zabytków techniki jest **wodociągowa wieża ciśnień** usytuowana przy ulicy Pająkowskiego. Wykonane w ostatnim czasie prace remontowe i konserwatorskie utrwaliły substancję zabytkową obiektu. Obecnie wieża ciśnień stanowi jedną z wizytówek miasta. Przeprowadzony w 2014 r. przez Przedsiębiorstwo Komunalne „Gniewkowo” Sp. z o.o. remont dachu poprawił wizerunek wieży, a jej dawny blask przywróciło oświetlenie. Wieża odzyskała walory estetyczne i stała się jedną z pozytywnych dominant w krajobrazie miasta. W XIX i na pocz. XX w. powstawały folwarki z domami mieszkalnym - dworami w otoczeniu parków.

Kaczkowo - zespół dworsko o- parkowy - park z końca XIX w., wpisany do rejestru zabytków, pałac o reminiscencjach klasycystycznych, wzniesiony na początku XIX w. i przebudowany pod jego koniec. Jest to obiekt piętrowy, z gankiem od frontu, wspartym na kolumnach, zamknięty tarasem. Na podjeździe przed gankiem stoją kamienne rzeźby dwóch sfinksów.

Kawęczyn –zespół pałacowo – parkowy wpisany do rejestru zabytków - pałac, z ośmioboczną pięciokondygnacyjną wieżą z krenelarnią w pn.-wsch. narożu. W przyziemiu znajduje się taras, w części zamknięty arkadowym gankiem z balkonem. Niegdyś w pałacu mieścił się Państwowy 22 Dom Specjalny (Dom Pomocy Społecznej) dla dorosłych. Pałac otoczony jest parkiem z XIX w.

Lipie znajduje się wpisany do rejestru zabytków dworski park z 2 poł. XIX w., wraz z wieżą stanowiącą pozostałość budynku dworu,

Markowo zespół dworsko – parkowy wpisany do rejestru zabytków, dwór murowany, parterowy, zbudowany ok. 1880 r. na rzucie wydłużonego prostokąta, kryty dachem dwuspadowym. Wokół dworu rozciąga się rozległy park krajobrazowy z poł. XIX w., z kanałem i stawem. W jego północnej części znajduje się cmentarz rodowy właścicieli majątku, z prowadzącą do niego aleją lipową.

Murzynno kościół parafialny p.w. św. Mateusza zbudowany w 1934 r. wg proj. arch. Lucjana Michałowskiego z Poznania. W wyposażeniu znajduje się kamienna kropielnica, prawdopodobnie średniowieczna. Mieści się tu również park dworski, będący własnością Gminy Gniewkowo, o powierzchni 1,89 ha, założony w XIX w.

Ostrowo znajduje się murowany kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej o cechach neogotyckich, zbudowany w miejsce poprzedniego drewnianego, prawdopodobnie w 1 poł. XIX w. i przebudowany w 1892 r., z zachowaniem pierwotnych słupów dzielących wnętrze na trzy nawy. Wyposażenie barokowe i rokokowe z XVII w. Drewniana dzwonnica z 1892 r.

Skalmierowice zespół dworsko – parkowy - murowany parterowy dwór, zbudowany ok.1870 r. i rozbudowany w XIX w. o piętrową bryłę, przylegającą do elewacji południowej. Starsza prostokątna bryła

nakryta została dachem dwuspadowym z naczółkiem i facjatami. Nowsza piętrowa bryła nakryta jest dachem czterospadowym. Na południe od dworu położony jest niewielki park o powierzchni z XIX w.

Szadłowice neogotycki kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja zbudowany w latach 1890-91 z barokowym obrazem NP Marii Niepokalanie Poczętej z XVII - XVIII w. w ołtarzu głównym oraz parterowy murowany dwór zbudowany około 1880 r., z mieszkalnym poddaszem.

Warzyn park wpisany do rejestru zabytków z 2 poł. XIX w. o znacznych walorach, z ciekawym układem wodnym (3 stawy połączone rowami).

Wierzbiczany zespół pałacowo – parkowy wpisany do rejestru zabytków - pałac zbudowany w 1845 r. i przebudowany w 2 poł. XIX w. Wzniesiony został na planie wydłużonego prostokąta, z kwadratową wieżą w elewacji. W otoczeniu pałacu znajduje się rozległy park krajobrazowy z poł. XIX w. o bogatym gatunkowo drzewostanie oraz staw (przy północno-zachodniej granicy założenia) z półwyspem.

Wierchosławice zespół pałacowo – parkowy wpisany do rejestru zabytków. Pałac murowany, piętrowy (z mieszkalnym poddaszem) wzniesiony w latach 1920-25. Prostokątny z okrągłą wieżą w północno-zachodnim narożniku, a od frontu w części środkowej z murowaną werandą zamkniętą balkonem. W elewacji ogrodowej znajduje się prostokątna przybudówka zakończona tarasem. Dach czterospadowy z powiekami. Na północny wschód od pałacu znajdują się pozostałości parku z pocz. XX w.

Więclawice zespół dworsko – parkowy wpisany do rejestru zabytków - dwór zbudowany w 1926 r. Założony na planie prostokąta, o dachu czterospadowym, posiada środkową 23 część elewacji zryzalitowaną i poprzedzoną portykiem zwieńczonym tympanonem. Murowany budynek laboratorium buraka cukrowego zbudowano w 1929 r. W otoczeniu dworu znajduje się niewielki park z ok. 1920 r., na planie prostokąta z obszernym podjazdem i gazonem okolonym żywopłotem.

5.3. ZABYTKI OBJEKTÓW PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

W myśl przepisów o ochronie i opiece nad zabytkami podlegają:

- a) zabytki nieruchome,
- b) zabytki ruchome,
- c) zabytki archeologiczne,
- d) nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu.

Formami ochrony są:

- a) wpis do rejestru zabytków,
- b) uznanie za pomnik historii,
- c) utworzenie parku kulturowego,
- d) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.3.1. ZABYTKI NIERUCHOME POŁOŻONE NA TERENIE GMINY GNIEWKOWO WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA WPISU DO REJESTRU I NR REJESTRU
GNIEWKOWO	Kościół parafialny p.w. śś. Mikołaja i Konstancji	10.03.1931 A/215
GNIEWKOWO	Kościół ewangelicko-unijny, ob. parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa z częścią działki nr 405/2 w granicach fundamentowania budynku	12.09.2013 A/1645 2
GNIEWKOWO	Cmentarz rzym.-kat. parafii p.w. św. Mikołaja I Konstancji	22.10.1990 A/1134
GNIEWKOWO	ul. Dworcowa 17 Ratusz ob. Urząd Stanu	04.08.2010 A/1567